

**AHMED ÂLİM EFENDİ**

(1874-1930)

**Din âlimi, bestekâr.**

Manisa'da doğdu. Babası Murâdiye Medresesi müderrislerinden Mehmed Ârif Efendi, annesi Manisa müftüsü Ali Rızâ Efendi'nin kızı Zâhîde Hanım'dır. Baba tarafından Manisa'nın Hocaşâdeler, anne tarafından Evliyâzâde ailesine mensuptur. İlk öğrenimini Manisa'da gördü ve hıfzını tamamladı. Ardından müderris Ali Rızâ Efendi'den Arapça dersleri almaya başladı. Hocasının vefatı üzerine derslerini Manisa müftüsü, dayısı Evliyâzâde Mehmed Efendi ile devam ettirdi ve 1897'de icâzet aldı.

Daha sonra İstanbul'a gitti. Burada Beyazıt dersiâmlarından Çarşambalı Hacı Ahmed Efendi ve Fâtih dersiâmlarından Dağistanlı Mustafa Hulûsi Efendi'nin derslerine girdi. 1901'de Ahmed Efendi'den dinî ilimler ve ertesi yıl Mustafa Efendi'den aşere ve takrîb icâzetnâmesi aldı. İstanbul'daki öğrenimi sırasında Manisa'da Murâdiye İç Medresesi'nde de müderrisliğe devam ediyordu. 1906-1908 yıllarında Maarif Komisyonu reisliğine getirildi. 17 Şubat 1910 – 14 Mart 1914 tarihleri arasında Manisa'da fetva müsevvitliğiyle görevlendirildi, 5 Temmuz 1915'te Manisa müftüsü oldu.

Manisa'nın 25 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgali üzerine bir süre Manisa'da kaldıysa da Yunanlılar'ın kendisini etkisiz hale getirme çabaları karşısında gizlice Manisa'yı terk ederek Kuvâ-yi Milliye'ye katıldı. Mütareke'den sonra İzmir'de kurulan Cem'iyet-i İslâmiyye'nin Manisa'da bir şubesi açtı. Bu sırada kendisinin Yunan işgal kuvvetleri ve İstanbul hükümeti tarafından idama mahkûm edildiğine dair bilgiler ise tartışmalıdır (geniş bilgi için bk. Bilgi, s. 110-120). Âlim Efendi önce Akhisar Kuvâ-yi Milliyesi'nde görev aldı, ardından Akhisar temsilcisi olarak Eylül 1919'da toplanan üçüncü ve Mart 1920'de toplanan beşinci Balıkesir kongrelerine katıldı, bu kongrelerde yönetici olarak görev yaptı. İstanbul'un işgalinden sonra Damad Ferid Paşa hükümetinin Kuvâ-yi Milliyeciler'i âsi ilân eden fetvasına karşılık Kuvâ-yi Milliye'yi meşrû müdafaa hareketi olarak gören Ankara Fetvası'nı imzaladı. 30 Mayıs 1920'de müftülük görevinden azledilmesi üzerine İstanbul'a gitti ve geçimini sağlamak için Saraçhane'de bir helvacı dükkânı açtı.



Ahmed Âlim Efendi

Büyük taarruzun ardından Manisa'nın düşman işgalinden kurtulmasından sonra Manisa'ya dönerek 16 Ekim 1922'de tekrar başladığı müftülük görevini vefatına kadar devam ettirdi. Ayrıca Dârülhilâfeti'l-aliyye Medresesi Encümen-i İlmî reisliğinde bulundu ve 1 Haziran 1924'te Manisa Türk Ocağı Murakabe Heyeti üyesi olarak görev yaptı. Millî Mücadele'deki faaliyetlerinden dolayı 21 Haziran 1924'te Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından İstiklâl madalyası ile taltif edildi. 13 Aralık 1930 tarihinde Manisa'da vefat etti ve Birinci Çatal Mezarlığı'na defnedildi.

Arapça, Farsça bilen ve dönemin din âlimleri arasında yer alan Ahmed Âlim Efendi'nin en önemli özelliklerinden biri de bestekârlığıdır. Ancak mütevazi kişiliğinin mûsiki sahasındaki bu özelliğini büyük ölçüde gölgelemiş olması muhtemeldir. Mûsikideki ilk hocası dinî eserler bestekârı, şair ve hânende Manisalı Kadızâde Âsım Molla'nın talebesi Çerkez Hâfız Mehmed Efendi'dir. Ondand nota öğrendi ve pek çok eser meşketti. Bu alandaki bir diğer hocası da şair, neyzen, hânende ve bestekâr Manisa Rifâi Dergâhı şeyhi Hasan Rüşdü Dede'dir. Ayrıca dinî eserler bestekârı, Çorapçı Ahmed Efendi olarak tanınan Ahmed Esat Uğurlu, Manisa Müsellim Camii müderrislerinden Hacı Mûsâ Efendi ile talebesi Kasapzâde Ahmed Efendi, Ali Asgar Efendi, Âlim Efendi'nin yeğeni, Manisa Mevlevihânesi na'thanı ve neyzeni Hâfız Mehmed Efendi beraber meşkettileri ve kendilerinden faydalandığı kişiler arasındadır. Neyzen Selâmi Bertuğ, ünlü bestekâr Mehmet Râkım Elkutlu ile Âlim Efendi'nin eserlerindeki üslup benzerliğini, her ikisinin de dinî sahada görev yapması sebebiyle aralarındaki muhtemel görüşmelere bağlar. Tesbit edilmiş eserleri bir kâr-ı nâtık, iki beste, bir aksak semâi, iki şuğul ve beş ilâhiden ibarettir. Güftesi de kendisine ait olan, her beytinde ayrı makam ve usulün kullanıldığı on beş beyitlik hicaz kâr-ı nâtık

onun mûsiki nazariyatı konusundaki geniş bilgisini göstermektedir. Aynı zamanda neyzen olan Âlim Efendi, ailesinden gelen Mevlevîlik geleneğini devam ettirmesine rağmen bu eğilimini görevine zarar verir endişesiyle belli etmemiştir. "Mescidin mihrabı ortadadır ve bunun büyük bir mânası vardır; eğer ben bir tarikat veya partiye kayacak olursam caminin mihrabı da kayar" şeklindeki sözleri onun bu konuya bakış açısını ortaya koymaktadır.

**BİBLİYOGRAFYA :**

M. Çağatay Uluçay, *Manisa Ünlüleri*, Manisa 1946, s. 43-45; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 64-65; Selami Bertuğ, "Manisalı Âlim Efendi ve Klasik Türk Müsikisindeki Yeri", *2. Mesîr Konferansları: 20-30 Nisan 1983*, Manisa 1983; Özalp, *Türk Müsikisi Tarihi*, I, 136-137; Nejdî Bilgi, *İstiklâl Yolunda Bestekâr Bir Müftü Ahmet Âlim Efendi*, Manisa 2008; Yılmaz Öztuna, *Türk Müsikisi: Akademik Klasik Türk San'at Müsikisinin Ansiklopedik Sözlüğü*, Ankara 2006, I, 52-53; Necdet Okumuş, "Manisa Rifâi Dergâhı (Entekkeliler)", *KAM*, XXII/4 (1993), s. 65-73; Cemil Altınbilek, "Manisa Müftüsü Âlim Efendi ve Manisalı Müsikişinaslar", *a.e.*, XXXVII/1 (2008), s. 73-77.



NURİ ÖZCAN

**AHMED AZMÎ EFENDİ**

(ö. 1821)

**Osmanlı diplomatı  
ve devlet adamı.**

XVIII. yüzyılda Osmanlı idaresine damgasını vuran pek çok devlet adamı gibi Dîvân-ı Hümayun kalemlerinde yetişti. Bazı kaynaklarda, XVIII. yüzyılın en önemli siyasî hizbinin önde gelen üyesi Reisülküttâb Tavukçubaşı Damad Mustafa Efendi'nin oğlu olarak gösterilirse de bu doğru değildir. Daha sonra Halil Hamîd Paşa'nın liderliğini üstleneceği bu siyasî aile grubuna katılması, Ahmed Resmî Efendi'nin kız kardeşiyle evlenmesi dolayısıyladır. Gustav B. Volz'un Azmî Efendi'yi Ahmed Resmî Efendi'nin yeğeni olarak göstermesi de hatalı olmalıdır.

Ahmed Azmî Efendi, Bâbüâlî'nin çeşitli kalemlerinde görev yaptıktan sonra 1763'te Prusya sefiri olarak tayin edilen Ahmed Resmî Efendi'nin sefâret heyetinde yer aldı. Berlin'den dönüşünün ardından muhtemelen Küçük Kaynarca Antlaşması'nı imzalayan Ahmed Resmî Efendi'nin gözden düşmesi sebebiyle geri plana çekildi. 1786'da Şahin Ali Paşa'nın azliyle Rusya'ya savaş açılmasında yana olan Koca Yûsuf Paşa'nın sadârete gelişi ona yeniden görev yolunu açtı. Zira bu sırada Ahmed Azmî Efendi gibi elçilik deneyimi bulunan ve Avrupa diplomasisine vâkıf olan kâtiplere duyulan ihtiyaç artmıştı. II. Katerina'nın Grek